

Budapestre vonatkozó újságcikkek

Szerző: *Vögrádi Béla*

Cím: *Vízözön...!*

Forrás: *Magyar Hírlap*

37.
(Hely)

1938. II. 20
(Idő)

(Köt. v. füz.) (Oldal)

Osztályozás

Tárgy

617. 81

Hely

Idő

"1938"

Személy

VÍZÖZÖN...!

Emlékezés a száz év előtti pesti árvízre

Száz év előtt egy lidércnyomásos éjszakán kilépett medréből a Duna és elkövetkezett a legangyobbmértű árvíz katasztrófa, amely valósággal rombadöntötte Pestet és Budát. A gyászos emlékeztető 1838-i pesti árvíz három napra tengerré változtatta az ország fővárosát és emberéleten kívül olyan értékek mentek veszendőbe, amelyeket évekig nem tudott kiheverni a lakosság. Rombadőlt a házak fele, a megmaradt épületek nagyobb részét pedig le kellett bontani, mert állandóan összeomlással fenyegettek. A kárt hozzávetőleges becsléssel 5—6 millió forintra becsülték és ennek az összegnek nagyságáról csak akkor alkothattunk fogalmat, ha összehasonlítjuk az akkori nemzeti vagyonnal.

A késői kor krónikása, aki száz esztendő múltán fel akarja eleventeni a pesti árvíz képét, meglepően kevés forrásmunkára talál. Olyan kortársak és szemtanúk feljegyzései, mint Jókai, inkább csak irodalomtörténeti értékkel bírnak, mert a nagy mesemondó sokszor túlszínezi a részleteket, azonkívül a regényes motívumokra helyezi a hangsúlyt. A hírlapok akkor a kezdetle-

ges állapotában a hírszolgáltatás meglehetősen hézagos is volt, azonkívül éppen az árvíz napjaiban a sajtó nem működött. Aránylag legmegbízhatóbbnak látszik Trattner János német újságíró leírása az árvízről, hiszen ez a könyv később is forrásmunkaként szolgált az idevágó szakmunkákhoz,

Baljóslatu jelek

Az 1838-i új esztendő baljóslatú természeti jelenségek jegyében kezdődött. Már az előző év decemberétől kezdve állandóan áradt a Duna, március elejére a víz színvonalára már huszonegy lábnyit emelkedett. *A környékbeli falvakból éjszakánként szakadatlanul hallatszott a félrevert harangok zúgása.* Itt már kiöntött a Duna, elsöpörte a gyenge töltéseket. A menekülő lakosság szívszorongató látványt nyújtott. *Pest alatt a befagyott Duna jégtáblái egymásra torlódtak.*

A hatóságok látták a közelgő veszélyt, figyelmeztették is a lakosságot, *amely azonban nem hitt a veszedelemben.* A feljegyzések arról tanuskodnak, *hogy a farsang soha még olyan vidám és önfeledt nem volt, mint*

1838 telén. A lakosság meg volt győződve, hogy a gátak elég erősek, ellen tudnak állni az árnak. Voltak egyes lelkiismeretlen emberek, akik árvízre spekuláltak és hasznot szimatoltak a Duna emelkedéséből. *Ezek csónakokat, ladikokat vásároltak, hogy azután az életveszélyben lévő menekülőknél magas árért bérbeadják.* Így teltek el március első napjai.

Könnyen lehetséges, hogy az optimistáknak igazuk lett volna, ha a természet nem viselkedik különösen mostohán a szegény pestiekkel. *Január 9-én azonban rettenetes havazás indult meg, amely február 17-éig megszakítás nélkül tartott.* A házak roskadoztak a hőtömeg alatt, a főváros valóságos szibériai tájképet mutatott. Január közepén orkánszerű hóviharok dúltak, amelyek emeletmagasságú hóhegyeket hordtak össze. *Február 17-én azután egyszerre megszakad a sűrű, szürke felhőkárpit és forrón kisütött a nap. Az olvadás olyan gyorsan indult meg, hogy egyes uccákat teljesen elöntött a szennyes hólé.* A hegyekből borzalmas tömegekben zudult alá a völgyekbe a megolvadt hó.

Március elején a *Rajzolatok* hírt ad azokról az árvizekről, amelyek Németországban Franciaországban és Lengyelországban pusztítanak. Az Odera hidakat sodor magával töltéseket áraszt el. Nálunk megárad a Tisza Temes, Béga, Kraszna és Szamos. A Vág el-

sodorta a galgóci és szeredi hídakat, a Nyitra pedig elöntött egy falut, ahol éppen lakodalmat ültek. *Az italos emberek nem tudtak menekülni a rohanó ár elől, úgyhogy az egész nász nép odaveszett.*

Áll a farsang...

Most egyre-másra érkeznek a vészes hírek; *Visegrádnál a kanyarban fennakadt a jég, eltortaszolja a víz útját, a partok áradás alatt vannak. A langyos tavaszi szélben megszólalnak a fővárosban is a harangok. Most már minden éjszaka harangoznak a fővárosban, de a lakosság még mindig nem kap észbe.*

A hatóságok újból figyelmeztetik a lakosságot, de hasztalanul. Hiába jelennek meg a falragaszok, hogy aki csak teheti, helyezze biztonságba családját és vagyonát, *a polgárság kicsinyességéből és fukarságból dacol a veszéllyel.*

— Nem azért építettük az új töltést — mondják —, *hogy most kiöntsen bennünket a víz, mint az ürgéket.*

Valóban az 1775-i árvíz után külön adókat vetettek ki az új gátak felépítésére. Ezek az adók dühös ellenkezést váltottak ki a polgárságból. Most nyilván „truccból” nem vettek tudomást a veszélyről. A hatóság megígérte nekik, hogy az új töltés minden nyomásnak ellenáll, most hát tartsa be a szavát. Közben kérelmelhetlenül, feltartatlanul közeledett a vég.

Március hetedikén jelentik, hogy Óbuda, Újlak, a Tabán és a Viziváros víz alá került. A polgárság még mindig vak, nem akar menekülni. A budaiak a hegyoldalakra menekülnek. Óbudán már csónakban járnak az emberek, de a pesti városházán készülődnek a megyebálra. Így következik el a borzalmak éjszakája: március 13-ika.

Már az esti órákban aggasztó a helyzet. Budán az első emeletig ér a víz, de Pesten egyelőre még ellenállnak a gátak. A közönség tódul a látványossághoz. Mintha csak valami érthetetlen átok ülne a lakosságon, a közvetlen veszély láttára sem menekül. Nagyszámú közönsége van a látványosságnak, amint az óráról-órára emelkedő ár ostromolja a gátat.

Estére mégis szorongás fogja el a bizakodókat. A víz eléri a gát tetejét, sőt néhányszor átcsap rajta. A hölgyek sikongva menekülnek, felemelt sülleppel. Mindazonáltal az élet folyik tovább, csupán néhány kávéház marad üres. A harangok szakadatanul zúgnak, de ezt már megszokta a lakosság. A hangulat ostromállapothoz hasonló.

A gátak beszakadnak

Este hét óraker azután végigvágat az első rémhír a városon:

— A Klopfinger-háznál a Duna beszakította a gátat!...

A városi magisztrátus emberei nyomban a helyszínre sietnek. Fáklyafény mellett dolgoznak néhány órát és sikerül is a három

méteres hézagot betölteni. Rőzsével, homokkal, kövekkel és szurokkal tömítik a gátat és megnyugodva térnek vissza. A fáklyafény mellett dolgozó munkások újabb látványosságot jelentenek a szenzációra éhes közönségnek.

A harangzúgás elhal lassan és a város ismét megnyugszik. A polgárok visszatérnek lakásaikba és azzal a biztos tudattal hajtják fejüket álomra, hogy ezen az éjszakán semmi veszély nem fenyegeti a várost.

Néhányan azonban nem tudnak betelni a látvánnyal és továbbra is ott maradnak a töltés közelében. Egész kis tábor alakul. Ételmes kofák pogácsát, lángost, pálinkát árulnak. A hangulat feszülten várakozó. Akik éjszaka is kinn maradtak a töltés mellett, aggódva látják, hogy az ár még mindig emelkedik és a gát egynémely helyen inog. Félkettőkor a városi magisztrátus egy küldönce lélekszakadva érkezik és elfulladt hangon jelenti:

— Beszakadt a váci gát!

A harangokat újból félrevertik és a csendes éjszakában vésztijszóban kong az alvó város felett az érces harangszó. Az uccák pillanatok alatt megtelnek rémültarcú, hálórúhás emberekkel. Menekülésre úgyszólván nincs is idő, mert a félelemes víztömeg mindent elsodró árja pillanatok alatt elönti az alacsonyabban fekvő uccákat.

Egy elszánt kis munkáscsapat élete veszélyeztetésével kétségbeesett erőfeszítést tesz, hogy a gátak beszakadt réseit betömje.

Reménytelen vállalkozás! Néhányat elkap a sodró ár, a többiek fejvesztetten menekülnek. A rosszul világított uccákon kitor a pánik, senkisé tudja, merre meneküljön, melyik oldalról tör be a városba az áradat. A vész hírek percenként érkeznek:

— A soróksári gátat átlépte a Duna!

A vízárdat egyre beljebb és beljebb nyomul a városba. Már néhány csónakot lehet látni, amint az uccákon közlekednek. Az áradat eléri a Terézvárosi templomot, majd rohan tovább a város belseje felé. A csilámló fekete víztömeg visszaveri a fáklyák fényét. A kép kísérteties.

Egyre több és több ladik látható az uccákon. Idegrázó jelenetek játszódnak le. Az ablakokban kétségbeesett emberek könyörögnek segítségért, hogy mentse meg őket. Nincs elég csónak és dereglye. Egyesek teknőket, dézsákat, konyhaeszközöket használnak fel a menekülésre. A sodró ár gyakran odaveri a házak falához a könnyű tákolmányokat és az emberek tucatszámra lelik halálukat a jeges hullámokban.

Még szerencse a szerencsétlenségben, hogy aránylag korán hajnalodik. A nap első sugarainál szívzorongató látvány tárul a néző szeme elé. A víz színén hullák úszkálnak, batorok, berendezési tárgyak. Sokan a házak tetejére menekültek, de ezek is állandó éleavesélyben vannak, mert az ártól alamosott épületek minden pillanatban beomlással fenyegetnek.

A hajnali órákban ágyúlövészterű robajok hallatszanak a Józsefváros és Ferencváros felől. Az épületek százai omlottak össze hatalmas dördüléssel. A bátor életmentőknek még arra sincs idejük, hogy a helyszínre siessenek, mert közben újabb borzalmas jelenet játszódik le a város közepén.

A rakpart közelében ugyanis lehorgonyozva várakozott egy gabonás uszály. Az ár elszakítja a hatalmas hajótestet láncairól és besodorja a város közepére. A súlyos hajótest fék nélkül száguldozik az uccák között, mint egy borotva, szeli le a házakat, zúz, rombol útjában. Megállítására még gondolni sem lehet. Végre az Üllői úton két ház közé ékelődve fennakad.

Régelre megindulnak a mentési munkálatok. Leomlanak a társadalmi korlátok. A gazdagok palotáiban, amelyek biztosan állnak ellent az árnak, segélyhelyeket rendeznek be. Szerencsére a városban egyes szigetek szárazon maradtak, itt most a menekü-

lők ezrei szoronganak. Csodálatos módon szárazon maradt a mai Szervita tér, az Erzsébet tér és a Deák Ferenc ucca környéke. Három nap, három éjjel szorongának itt étlen-szomjan, átfagyva a halálra vált emberek.

Az árvízi hajós

Kitör az éhínség. Víz alatt állnak az összes élelmiszerraktárak és a szennyes árihatatlanná teszi a kutak vizét is. Tüzet nem lehet gyújtani, mert minden vizes.

Kezdik megszervezni a mentési munkálatokat. Ezekben a munkálatokban elismerésre méltó bátorsággal és áldozatkészséggel vesz részt az arisztokrácia, közülük is kitűnik gróf Zichy László, gróf Almásy Móric, gróf Andrássy József, gróf Dessewffy Aurél, báró Prónay Albert, báró Wesselényi Miklós, aki bámulatos lélekjelenlétével, bátorságával kiérdemelte az „*árvízi hajós*” jelzőt. Wesselényi betegágyából kelt fel, 39 fokos lázzal három napon keresztül személyesen vett részt a mentésekben. Dereglyéjével és embereivel mindenütt megjelent, ahol igazán nagy volt a veszély. Ha a dereglye nem fért be valamilyen szűk sikátorba, akkor maga gázolt be a vízbe és százával mentette meg a reményüket vesztett embereket. Önfeláldozó segítőtársa gróf Szapáry Ferenc. De nem szabad megfeledkeznünk Landerer Lajos nyomdászról, akinek nyomdájában tíz évvel később Petőfi és társai ki nyomtatták a *Talpra magyar-t*. A bátor nyomdász egymaga legalább hatszáz ember életét mentette meg.

Tizenötödikén, úgylátszik, mintha visszahúzódna az ár, de a délután folyamán újabb vízhullámok öntik el a várost. Egynéhaely uccában a második emelet fölött áll a víz. Tizenhatodikán azonban megkönnyebbülten tapasztalja a lakosság, hogy a víz emelkedése szünetel, reggelre pedig lassan, de fokozatosan visszahúzódnak a fékevesztett hullámok.

A veszedelem elmúlt, a város lakossága ébredezni kezd benuítségéből. Alig néhány hónappal később már megindulnak az építkezések, hiszen az egész várost úgyszólván újból kell felépíteni. Pest kiheverte az elemek borzalmas garázdálkodását, de a száz év előtti árvíz ma is nehéz lidércnyomásként él emlékezetében...

Nógrádi Béla